

Z DR. JOŽETOM RAMOVŠEM O ANTONU TRSTENJAKU

- Sleherna smrt pomembnega človeka nas sili v razmišljanje, da se sprašujemo, zakaj, v čem so vzroki za pokojnikovo pomembnost, morda celo za njegovo veličino. Da je bil (in ostaja) akademik dr. Anton Trstenjak pomemben slovenski mož, se je ob njegovi smrti pokazalo že skoraj kot aksiom. Bili ste njegov najbližji sodelavec, kako ste ga doživljali prav v tem smislu, kot osebnost z ugledom in nenavadno priljubljenostjo?

Z dr. Antonom Trstenjakom sem bil povezan četrto stoletja osebno, že prej kot otrok pa sem prebital njegove knjige, ki so izhajale pri Mohorjevi. V mladostniških letih mi je bila zlasti všeč njegova knjiga o človekovem značaju *Človek v ravnotežju*.

Kako sem doživljal njegovo veličino? Ko sem bral še samo njegove knjige, sem bolj doživljal njihovo vsebino kakor avtorja, ko pa sem ga osebno spoznal, sem začutil klenost njegove osebnosti: njegovo znanje in ustvarjalnost, njegovo izjemno medčloveško komunikativnost, predvsem pa njegovo notranjo duhovno trdnost; bil je res človek, čeprav je vse življenje trdil, da hodi za človekom, da išče človeka in njegove sledi.

Zlasti zadnjih deset let sem z njim potoval po raznih strokovnih in poljudnih prireditvah ter bil priča njegovega uspeha in priljubljenosti med vsemi plastmi ljudi. Prav simpatično je bilo doživljati, kako se je med ljudmi vedno razživel. Četudi ga je bolezen še tako pritiskala z bolečino, je v takih trenutkih pozabil na vse tegobe; bil je samo z ljudmi in za ljudi. Rad je imel ljudi in oni njega. Ko je bil med ljudmi, sta se umaknili v nevidno ozadje tako njegova telesna bolečina kot njegova vrhunska znanost ali osebna duhovna globina.

Morda najgloblje pa sem ga doživljal kot osebnost z ugledom, ko sem bil v njegovi sobi velikokrat priča svetovalnim pogovorom zastojske pomoči ljudem v stiskah.

- Kako pojasnjujete tudi v naši praksi dokaj nenavadno potezo, da sta bila za njegovega življenja ustanovljena Trstenjakova fundacija in inštitut, ki prav tako nosi njegovo ime in mu je od ustanovitve do svoje smrti predsedoval sam Trstenjak?

Prlekija je dala v preteklosti v slovensko narodno zgodovino veliko vrhunskih

ljudi. Pred leti so želeli ustanoviti fundacijo za podiplomsko štipendiranje nadpovprečno nadarjenih Prlekov. Trstenjak, ki je s svojimi dohodki omogočil že marsikateremu študentu do diplome, je kot ponosen Prlek to zamisel zelo podpiral in se na željo pobudnikov fundacije drugih tudi uklonil, da se nova prleška dobrodelniška ustanova poimenuje po njem.

Inštitut pa ima povsem druge korenine.

Trstenjak nikoli v življenju ni imel prave znanstvene ustanove, da bi lahko delal tako kakor drugi znanstveniki; aparature za preizkuse z zaznavanjem barv si je kupoval sam, prav tako vso strokovno literaturo, preizkuse so mu pomagali delati študentje, statistiko je računal vso sam »peš«... Že pred desetletji je v svojem skromnem stilu poskušal ustanoviti psihološki inštitut, pa ni bilo za to niti sobice niti asistenta niti denarja. Ko so v začetku devetdesetih let razmere omogočile, smo on in nekateri ob njem to misel uresničili in ustanovili Inštitut za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno. Kot soustanoviteljica se je po tem pridružila tudi Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Razumljivo, da je bil Trstenjak njegov predstojnik, v to funkcijo smo ga izvolili do smrti.

Naj povem zanimivost, da je kmalu po tem – pri svojih 87. letih – dobil prvič financirano neko svoje raziskovalno delo, ko je Ministrstvo za znanost in tehnologijo odobrilo Inštitutu majhen projekt prenosa Franklove humanistične psihologije in logoterapije v slovenski strokovni prostor.

Ime Inštitut za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno je dolgo in nespretno za komuniciranje, zato smo ga sodelavci začeli nagovarjati, da bi poleg celotnega imena dodali Inštitutu tudi skrajšano ime po njem. Najprej se je branil, češ da po smrti, potem pa se je uklonil.

Z Inštitutom in njegovim delom je živel kar najtesneje. Ker so postale sveže tuje objave pri nas zelo pomembne, je znal tako rekoč čez noč napisati razpravo za pomembno tujo revijo, ki je bila seveda takoj objavljena. Eno od njih je poslal vodilni svetovni logoterapevtski reviji. Že nekaj dni zatem mu je zvečer telefoniral devetdesetletni Viktor Frankl in mu navdušen povedal, da so mu jo pravkar prebrali (sam je slep) in da vidi v njej pomembna spoznanja, ki jih doslej ni nihče povedal v tej stroki.

– Očitno je bil Trstenjak za mnoge prijatelje in sodelavce, ki ste mu bili najbližji, tako nedvoumno velika osebnost, da je bila takšna izjema možna brez spotikanja javnega mnenja, ki je pri Slovencih v takih primerih še posebej občutljivo, pa vendar, kako je to sprejemal Trstenjak sam?

Nikoli nisem slišal, da bi se kdo spotikal nad tem. Saj tudi ni imel vzroka za to. Javnost in človek sta si najbrž tudi odnosni binom, tako da je vedenje javnosti odziv na človekovo vedenje, kakor je seveda tudi obratno.

Potem ko smo Inštitut skrajšano poimenovali po Trstenjaku in je bil predstojnik »svojeja« inštituta, je delal naprej tako kakor prej. Svetovna modrost, ki jo je pri nas lepo izrazil Trstenjakov rojak in najožji prijatelj Kocbek, ve, da bogastvo in ugled samo najbolj zrelih ljudi osebnostno ne poškodujeta. Moj vtis je, da mu je bilo poimenovanje teh dveh različnih ustanov po njem nekoliko neprijetno in obenem nekoliko v ponos, v njegovi osebnosti in vedenju pa se zaradi tega ni nič spremenilo.

– Ali ni takšna tesna povezava s karizmatično osebnostjo in določena odvisnost od nje, lahko tudi težka preizkušnja, zdaj, ko ste ostali »sami«, brez te njegove karizme?

Ob njegovi smrti – govorim zase – mi je hudo; čeprav pri Trstenjakovih letih in zdravju smrt ni nenaden vdor, te njen prihod k bližnjemu človeku navda z globoko žalostjo. Sam se je rad pošalil: »Eno tolažbo pa gotovo imam, da mlad ne bom umrl!« Jaz bi sedaj ob njegovi smrti to parafraziral: »Eno tolažbo imamo vsi, ki smo Trstenjaka spoštovali, da ostane živo, kar je naredil dobrega in prav.« Njegovi sodelavci bomo delali naprej v duhu njegovega pogostega stavka, da se naloge v znanosti množijo s kvadratom odkritih spoznanj. Da bodo tudi težave, pa je razumljivo; brez trenja ni gibanja, saj je »delo premagovanje sile na določeni poti«.

– Pa bodiva bolj konkretna: s čim se ta trenutek ukvarjata tako Trstenjakova fundacija kot njegov inštitut?

Za Trstenjakovo fundacijo ne morem odgovarjati kompetentno, saj sta Inštitut Antona Trstenjaka in Fundacija akademika dr. Antona Trstenjaka povezana le z istim imenom, sicer pa imata vsak svoje poslanstvo in ljudi, ki v njima delajo; Trstenjak sam je izrecno poudarjal njuno različnost in medsebojno neodvisnost. Znano pa je, da Fundacija uspešno deluje: zbira denar in z njim štipendira nadarjene mlade Prleke, poleg tega pa – kolikor vem – je že pomagala tudi pri izdaji kake knjige o Prlekiji.

V Inštitutu Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno pa trenutno delamo na nekaj raziskovalnih projektih. Končali smo projekt prenosa Franklove humanistične psihologije in logoterapije v slovenski strokovni prostor, prav tako raziskavo o organizirani pripravi na zakon in družino v Ljubljani, sedaj raziskujemo medgeneracijsko prenašanje vrednot in še nekaterih.

Raziskava o medgeneracijskem prenašanju vrednot je prinesla zelo zanimiv podatek, ki nas je prav presenetil. Terensko anketiranje so za nas opravili v okviru velike javnomnenjske raziskave na inštitutu FDV. Med vprašanji je bilo tudi eno o tem, »katero od spodaj naštetih stvari, bi na vsak način hoteli prenesti na svoje potomce«. In naštetih je bilo veliko različnih vrednot, na primer uspešnost, izobrazba, čutenje z najbližjimi, zdržati v težavah, poštenost... Anketiranci so lahko izbrali tri med njimi in jih označili po vrsti. Poštenost je postavilo na prvo mesto kar tri četrtine (72,8%) reprezentativnega vzorca odraslih prebivalcev Slovenije. Trstenjakova teza, da je poštenost temeljna vrednota, s katero se identificiramo Slovenci, se je povsem potrdila.

Poleg raziskovanja, ki je temeljna dejavnost Inštituta, tudi izobražujemo; prav te dni po Trstenjakovi smrti bo štiridnevni seminar psihodrame z vodilno svetovno strokovnjakinjo na tem področju, dr. Angeliko Grotherath.

Tudi pomoč ljudem v osebnih in družinskih stiskah je naša konstanta, kolikor zmoremo in nam dopušča čas.

Najbolj pa nas letos okupira in pritiska k tlom gradnja, ko obnavljamo stavbo na Resljevi 11, katere del smo kupili za dejavnost Inštituta.

– So realne perspektive, da se obe ustanovi ohranita v prihodnje? Na čem utemeljujete to svoje pozitivno pričakovanje?

Kakšna ustanova ima smisel, da obstaja, če so v resničnosti žive potrebe, na katere se odziva s svojim poslanstvom, in če v njej delajo ljudje, ki te potrebe znajo in zmorejo res zadovoljevati. Potrebe po štipendiranju Prlekov so realne in bodo tudi v prihodnje – po tej plati ima Fundacija vse perspektive. Prav tako so in bodo v prihodnje realne potrebe po znanstvenem in izobraževalnem delu na področju

človeškega duha in medčloveških odnosov ter po svetovalni pomoči ljudem v stiskah – na čemer temeljijo perspektive Inštituta. Če pa bodo ljudje v eni ali drugi od teh ustanov znali in zmogli to uspešno opravljati, pa se ne da napovedovati, gotovo pa bo to pokazal čas.

– Katera Trstenjakova dela so pri Inštitutu že izšla, katera so v pripravi in kaj načrtujete za v prihodnje, če bodo finančne zvezde mile?

V Inštitutu smo se odločili za lastno izdajo zadnje Trstenjakove knjige Slovenska poštenost, ki jo je napisal po hudi operaciji pred nekaj leti. Postala je skorajda naša darilna legitimacija. Skupaj z njim smo se izrecno namenili izdajati Trstenjakova izbrana dela in tega je bil zelo vesel. Začeli smo z njegovimi spisi O družini in knjigo izdali v letu družine ob osrednjih strokovnih prireditvah v Cankarjevem domu, ki jih je organiziral naš Inštitut. Letos bodo izšle tri knjige: Psihologija barv – življenjsko delo s področja, kjer je kot eksperimentalni znanstvenik dosegel največ, Zgodovina filozofije – pregledni priročnik, ki ga je vse življenje dopolnjeval za svoja predavanja in še ni izšel v knjižni obliki, ter njegovi zbrani spisi o največjem slovenskem filozofu Francetu Vebru, ki jih je objavil večinoma v tujini.

Sicer pa Inštitut izdaja knjige, ki so v okvirih njegovega poslanstva, zlasti znanstvene študije in nekatera strokovna dela svojih raziskovalcev in sodelavcev; lani je izšla na primer moja Slovenska sociala med včeraj in jutri, pred izidom sta monografiji dveh naših znanstvenikov na tujih univerzah: dr. Jožeta Hlepša Izvor človeka in dr. Jožeta Bajzeka Od skupine k skupnosti. Poleg tega pa Inštitut dejavno sodeluje z drugimi založbami pri izdajanju knjig, ki so povezane z njegovim delom. Tako je na primer Mohorjeva družba izdala zadnja leta vrsto knjig Viktorja Frankla, Lukasove in drugih svetovnih logoterapevtov, pa tudi več Trstenjakovih in mojih.

– Že doslej, kot vidimo, so Trstenjakova dela izhajala tudi pri drugih založbah, ima vaš inštitut kakšne založniške posebne pravice?

Ima posebno pravico za izdajanje Trstenjakovih zbranih del; to pomeni za vsa njegova objavljena in neobjavljena dela.

– Katera temeljna Trstenjakova dela imate predvidena v Trstenjakovih izbranih delih? Je pri izboru sodeloval tudi sam avtor? Bi kakšen izbor, zlasti če je pri njem sodeloval, lahko razumeli kot njegovo duhovno oporoko?

Izbrana dela Antona Trstenjaka naj bi obsegala vsa področja njegovega ustvarjanja: spise o družini, o slovenskem narodu, o kulturi, psihologiji, antropologiji, filozofiji, teologiji, pa seveda življenjepisa z bibliografijo in pogovore z njim. Osnovni načrt sva naredila skupaj, podrobnega pa je težko dokončno oblikovati ob množici njegovih spisov in ob odprtih materialnih vprašanjih v prihodnje; prva knjiga, O družini, je po dveh letih še v veliki meri neprodana, kajti Trstenjakovih del je med bralci že zelo veliko. Trstenjak sam je pri pripravi za izdajanje zavzeto sodeloval – zlasti pomembno je to bilo pri zgodnjih delih, tujih objavah in tistih, ki v knjižni obliki še niso izšla. Kakih posebnih želja pa ni izrazil glede tega, razen generalnega pooblastila Inštitutu za izdajanje, ki ga je ponovno navedel celo v oporoki.

– Če se ne motim, je doslej izšlo že 47 Trstenjakovih izvirmih del. Je v zapuščini ostalo še kaj, kar doslej sploh še ni bilo objavljeno?

Po izidu Slovenske poštenosti je v zadnjem času začel pisati knjigo o ljubezni. Napravil si je strukturno osnovo in napisal nekaj miselnih, filozofsko-antropoloških osnov za to delo. Dejal je, da ga glavnina dela pri tej knjigi še čaka – in v tem je prenehal pisati za vedno. Sicer pa so neobjavljena dela tudi razna skripta, ki jih je pripravljaval za svoja predavanja filozofije ter obe njegovi doktorski disertaciji, in končno za Slovence tudi dela, ki so izšla samo v tujih jezikih.

– Omenili ste njegova filozofska predavanja in študijo o Francetu Vebru. Akademik Trstenjak je bil dvojni doktor, teologije in filozofije, ali bi ga kot filozofa lahko uvrstili v kako od znanih filozofskih smeri, šol...?

Filozofsko se je izšolal v katoliški sholastiki, pa že tu je paradoks, da je doktorsko tezo napisal in obranil – kljub vsem težavam – iz moderne filozofije, in sicer v tujini o slovenskem filozofu Francetu Vebru. Habilitiral se je s študijo o tedaj še ne tako znanem Martinu Heideggeru. Imel je izjemen pregled nad celotno zgodovino filozofije; to je razvidno tudi iz knjige s tem naslovom, ki bo v kratkem izšla. Ker pa je bil z vso dušo zapisan »hoji za človekom«, to je integralni filozofski antropologiji, iskanju odgovora na večno vprašanje: kdo in kaj je človek, je razumljivo, da mu je bila še najbližja personalistična smer, ki jo je pri nas uveljavljal njegov prijatelj Kocbek, miselno pa je v isti smeri delovalo tudi mladinsko gibanje, ki mu je pripadal že v srednješolskih letih.

– In kot teolog je veljal za zelo liberalnega, ni bil sicer izpostavljen borec za spremembe v Cerkvi, vse pa kaže, da jim je bil zmerom naklonjen, celo pred nastopom ekumenizma? Vsaj v smislu, če se ne motim, obredne odmaknjenosti od neposredne percepcije vere pri širokih množicah...

Trstenjak ni bil revolucionar, ki bi svoja spoznanja ali hotenja uveljavljal z ognjem in mečem ali na barikadah. Če je bil prisiljen v kako polemiko, je trpel. Nenasitno, toda jasno in odločno, je povedal in napisal tisto, kar je po vesti in znanju imel za potrebno. V cerkvenem prenovitvenem gibanju je bil že s svojimi prvimi deli za dobro generacijo pred časom: Metodika verouka in Pastoralna psihologija sta njegovi prvi samostojni knjigi, obenem pa pionirsko delo na tem področju v svetovnem merilu. Šele 2. vatikanski koncil je sredi šestdesetih let uzakonil tako odprto in dialoško usmeritev, kakor jo je on utemeljeval in učil učitelje verouka pred vojno in duhovnike po vojni. Sicer pa je bilo celotno mladinsko gibanje s svojimi idejami in načinom življenja nekakšna zarja, ki je kazala, v katero smer gre oziroma bo šel razvoj katoliške Cerkve. In Trstenjak se je v mladih letih versko oblikoval v tem gibanju.

– Trstenjak ni nikoli skrival, da je tudi on imel svoje »vzornike« ali vsaj avtorje, ki so mu bili bližji od drugih... Sam je menda predlagal, da bi prav njegov inštitut predstavil Slovincem »pet velikih«. Katera so ta imena in zakaj prav ta?

Knjigo Pet velikih je pripravil sam na hitro v začetku devetdesetih let za Slovensko matico. V njej je zbral svoje študije o avtorjih, ki so mu bili blizu, in jih je večinoma predstavil Slovincem že prej v revialnem tisku. Chardin mu je bil blizu s svojo dinamičnostjo, ko je kot kristjan enkratno dodelal zamisel o svetovni evoluciji. Junga je kot velikega misleca cenil, bil je tudi rezerviran do njega, zelo dobro pa ga je poznal, saj mu je revija Schweizerische Zeitschrift für Psychologie pošiljala več

desetletij nove strokovne knjige v oceno in med njimi je bil tudi celotni Jung. Guardini je bil duhovni oče mladinskega gibanja, sicer pa izjemno svež in dinamičen nemški katoliški mislec italijanske narodnosti. Jaspers mu je blizu med eksistencialističnimi filozofi, za psihologa in psihoterapevta Frankla pa je rad dejal, da je edini med psihologi, pri katerem bi z veseljem podpisal vsa njegova dela; kot psiholog človekove volje do smisla mu je bil res izredno duhovno soroden. Za knjigo Pet velikih je edino o njem napisal razpravo na novo, o vseh drugih jih je le zbral in priredil. Poleg teh mislecev je Trstenjak imel bolj za »svoje« še več drugih avtorjev, zlasti naravoslovcev in lingvistov.

V Inštitutu je bil Trstenjak nosilec raziskovalnega projekta o prenosu Franklove humanistične psihologije in logoterapije v slovenski strokovni prostor, sicer pa ne vem, da bi imel glede »svojih« avtorjev kakšne želje, ki naj bi jih uresničil Inštitut.

– Gre torej predvsem za afiniteto. Vsi veliki psihologi in antropologi so skušali razumeti človeka kot nikoli do kraja raziskano bitje, večinoma tudi v kontekstu časa in družbe ... Je možno opredeliti Trstenjakov delež v tem iskanju?

V kontekstu časa in družbe je človek izjemno zapleteno, sestavljeno in mnogo-plastno bitje, ničesar pa ni v vsem tem načelno nedoumljivega za človeški razum in s tem za znanost. Trstenjak je kot znanstvenik o človeku, kot psiholog in antropolog živel in delal za to, da bi bilo nekaj neznanek o človekovi duševnosti, zgodovinskosti in družbenosti manj. Na biofizikalnem področju zaznavanja barvnih odtenkov je na primer prvi odkril prej neznano zakonitost percepcijske krivulje valovnih dolžin barvnega spektra, v antropologiji je zelo globoko prodril v razumevanju človekovega simboličnega mišljenja.

Kar je pri človeškem bitju načelno nedoumljivo in s tem nepredvidljivo za objektivni razum in za znanost, je človekova svoboda odločanja in etična odgovornost pred seboj in pred celoto resničnosti. Menim: veličina Trstenjaka kot znanstvenika, psihologa in antropologa je – da je skupaj z nekaterimi novejšimi humanističnimi psihologi – resno upošteval tudi to človeško razsežnost, ki je po svoji naravi subjektivno enkratna. Če svobodna odločitev obstaja, je znanost ne more niti napovedovati niti posploševati niti kvantificirati. Je in ostane čista kvaliteta na osebni ravni posameznika, ki pa ima seveda zanj, za družbo in za naravo daleč usodnejše posledice, kakor vse kvantitativne, telesne, duševne in socialne potrebe ter funkcije človeškega bitja in družbene skupnosti.

– Trstenjak na več mestih poudarja, da je človek dinamično in ne statično bitje. V tej poziciji je najbrž bolj logično, kot bi pričakovali, tudi upoštevanje odkritij in razlag človeka znanstvenikov z drugega brega, kot sta na primer Darwin in Marx, kar je vse prej kot pogost pojav pri katoliških filozofih, teologih ...

Darwin in Marx šta tipična predstavnika prejšnjega stoletja, ko so posamezne vede z mladostniško zagnanostjo krenile na pot svojega naglega razvoja, seveda pa še niso dosegle zrelosti, da bi videle ali upoštevale sistemsko celoto. Kakor je nagel znanstveni in družbeni razvoj njihova zasluga, je redukcionistično izoliranje in absolutiziranje enega vidika ali spoznanja na škodo celote njihova senčna plat. Tehnično onesnaženje narave je ena od posledic tega, antropološka zameglitev pogleda na celotnega človeka pa je druga; prva je postala prej očitno moteča človeštvu in jo zadnja desetletja uspešno prevladujejo, dojemanje druge sicer zaostaja, vendar pa je

v teoriji in praksi danes že čutiti gibanje proti celostnemu, »zelenemu« pojmovanju človeka v samem sebi, v naravi in družbi.

Darwin je bil velik naravoslovec, ki je s spoznanji o dinamičnosti biološkega razvoja živih bitij revolucionarno premaknil naravoslovje, Marx pa družboslovec s pogledom v ekonomijo in družbene odnose, ki je revolucionarno premaknil statiko lastnine, dela in ustaljenih pogledov krščanske Evrope na družbeni red. Razumljivo je, da sta oba zanemarila stabilni vidik, ki biološko loči človeka od drugih živih bitij, socialno pa z osebno svobodo in odgovornostjo usmerja družbeni razvoj na kvalitativni ravni, medtem ko družbeni ustroj – podobno kakor psihični ali biološki – determinira človeka na kvantitativni ravni. Drugače povedano, če bi bil človek samo zapletena žival, ni osnove za neodtujljivo človeško dostojanstvo slehernika, enako kakor v primeru, če človek ni nič drugega kakor rezultat družbenih razmer.

Trstenjak je otrok tega stoletja s pogledom, uprtim prej v prihodnjega kakor v preteklega. Če se je pretežni del družbene strukture katoliške Cerkve v njegovi mladosti in zrelih letih šele ovedal sodobnih socialnih problemov in znanstvenih spoznanj in svojega pretirano statičnega gledanja na človeka in družbo ter s težavo porajal času in bistvu krščanstva primeren »krščanski socialni nauk« oziroma dopolnjeval podobo človeka z dinamičnimi spoznanji naravoslovja, Trstenjak – kakor ugotavljate v vprašanju – teh težav ni imel. Seveda pa tudi ni bolehal za enostranstvi marksističnega sociologizma ali evolucionističnega biologizma z druge strani. Kot profesor filozofije narave, kot antropolog in kot psiholog je bil najtesneje povezan z biološkimi spoznanji o človekovem razvoju – to je bil skorajda njegov priljubljen konjiček. Od tod tudi njegova bližina s Chardinom – krščanskim mislecem evolucije. Politik pa ni bil niti kot teoretik niti po osebni usmerjenosti, zato ga Marxove teze o človeku in družbi – kolikor je meni znano – niso niti bogatile niti iritirale, ne v njegovem znanstvenem delu ne v njegovem osebnem gledanju. Njegovi prijatelji so bili izmed privržencev Marxovega revolucionarnega reševanja človeškega in družbenega vprašanja in izmed nasprotnikov marksizma. V njihovih medsebojnih sporih je reševal življenja enim in drugim, pri tem pa pred enim in drugimi sam nekajkrat za las ohranil celo kožo.

– Ta širina je najbrž pogojena s tem, da je bil Trstenjak izrazito interdisciplinaren mislec in pisec ... teolog, filozof, psiholog, antropolog, kar ga je vse navajalo na iskanje sinteze ...

Nedvomno. Najbrž pa drži tudi obratno razmerje med vzroki in posledicami: ker je bil intelektualno globok mislec, etično pa pošten človek širokega pogleda na celoto – stari bi temu verjetno rekli moder mož – je iskal strokovne odgovore v več panogah, ki raziskujejo človeka, da bi tej veliki dvonogi uganki sveta in skrivnosti duha prišel čim bliže.

– Trstenjak je zelo dobro poznal Heideggra, ki je morda med vsemi sodobnimi filozofi najbolj vplival tudi na slovensko filozofsko misel po drugi svetovni vojni; se je Trstenjak kot filozof, ki se je ukvarjal s Francetom Vebrom, kaj več zanimal, denimo, za filozofske ideje in spise mlajših slovenskih filozofov, kot so npr. Tine Hribar, Slavoj Žižek, Ivan Urbančič?

Domačo filozofsko literaturo, mislim, da je bolj ali manj sproti nabavljal in spremljal. Seveda pa so mu bili bližje misleci, ki so bolj usmerjeni v iste filozofske panoge kakor sam: v ontologijo, v filozofijo narave in v personalistično filozofijo,

medtem ko so mu bili tisti, ki so bolj usmerjeni v analizo družbe, manj domači. Vem, da je zelo cenil Tineta Hribarja, Jožeta Hlepša (ki je na salzburški univerzi) in Edvarda Kovača.

– Pa pustiva filozofijo, ki zlasti v zadnjem času ostaja precej na obrobju ne samo našega intelektualnega in duhovnega sveta, in se vrniva k Trstenjaku psihologu in antropologu. Nekaj zadrege, vsaj v nekaterih znanstvenih krogih, povzroča prav Trstenjakova širina, ki ni samo tematska, zvrstna, vsebinska, ampak tudi intencionalna, od strogo znanstvene, kot npr. njegove razprave o barvah, do zelo poljudnih spisov, v katerih se strokovna razglabljanja prepletajo tudi z nasveti, spodbudami, opogumljanjem, celo s tolažbo tolažbe potrebnim. Kako bi vi, kot njegov najbližji sodelavec in prijatelj, označili ta izjemno velik vsebinski razpon in nič manjšo razliko v pristopu k obravnavani tematiki?

Najbrž je odgovor na to vprašanje večplasten.

Nekaj je vplival že njegov poklic: kot duhovnik, katehet, pridigar je bil usmerjen prej v svetovanje, tolaženje, v živ stik z ljudmi kakor v brezosebno znanstveno raziskovanje.

Potem so tu okoliščine: v svojih najboljših letih po vojni je bil bolj ali manj omejen na delovanje v prostoru katoliške Cerkve, saj je bila dolga desetletja – če izvzamemo nekaj specialnih študij pri SAZU – Mohorjeva družba edina, ki si je »upala« tiskati njegove knjige; njeno poslanstvo pa ni bilo objavljanje ozke znanstvene literature.

Eden od vzrokov za tako širok razpon Trstenjakovega udejstvovanja je tudi njegov dinamični značaj.

Končno je vsak pravi znanstvenik pred alternativo: ali dela in piše samo strogo znanstveno na konici svojega dometa za nekaj strokovnih kolegov s predpostavko, da bo njegova spoznanja kdo drug »prevedel« v bolj vsakdanji jezik za uporabo ljudi, ali pa skuša vrhunске domete svojega snovanja sam prevajati ljudem ter jih tako sproti preverjati in dopolnjevati ob vzratnih informacijah tistih, katerim so namenjena. Menim, da je pred to alternativo Trstenjak zavestno izbiral drugo smer.

– Imam vtis, najbrž zmoten, da je ta poljudnost pri Trstenjaku vsaj deloma posledica odzivnosti bralcev, ki so njegove prve spise, namenjene širšemu krogu (napisane morda na željo Mohorjeve družbe?) sprejeli tako rekoč z odprtimi rokami in z željo, da bi jim »razumljivo« spregovoril o kar največ navidez vsakdanjih, v resnici pa temeljnih stvareh življenja in človeka, kot so sreča, smisel, poštenost, delo... in Trstenjak jim je skušal ugoditi...

Ljudje so se res zelo lepo odzivali na njegovo pisanje; koliko pretresljivih pisem je dobil od različnih ljudi o tem, kako jim je njegovo pisanje odločilno pomagalo. Čutil je potrebe ljudi in jim skušal ugoditi, kakor pravite – mislim, da je taka formulacija ustrezna.

– V večini svojih del, pa ne le poljudnih, je Trstenjak, vsaj med vrsticami, tudi »pedagog«, hoče vzgajati, vplivati, vendar, in to je pri njem še posebej očarljivo, nikoli doktrinarno, aprioristično, vtis je, kot da hoče dialogizirati s svojim imaginarnim bralcem...

Je bil pač filozof. Z veseljem je govoril: »Mi filozofi...« Po Sokratu je to

»babištvo«, ki z dialogom ali primernimi prisposodobami pomaga učencu pri rojstvu potrebnega spoznanja v pravem trenutku. Če duhovno babištvo ni dovolj dialoško nežno, ampak se pomoči pri rojevanju spoznanja, svobode in odgovornosti loti s kleščami ali celo kladivom, so kaj rade usodne porodne poškodbe.

- Mu je godila zavest, da ga imajo ljudje radi in je to občutil kot nekakšno »povratno« ljubezen, kar je morda tudi vplivalo na njegovo pisanje? Tudi o ljubezni v obeh smereh. Ob tem mi prihaja na misel, ko sem bral eno njegovih redkih pisem bralcev, v katerem s toliko grenkobe in celo življenjske utrujenosti odgovarja na napade dr. Urbanca iz Toronta...

Vesel je bil ljubezni, ki so mu jo izkazovali ljudje; to je tudi jasno pokazal, čeprav zelo v mejah skromnosti. Krivični očitki pa so ga zelo boleli in izjemoma je tudi to nekajkrat odločno pokazal.

- Ali bi Trstenjaka lahko uvrstili med tiste občutljive ljudi, ki zlepa o nikomer ne rečejo nič slabega, so pa zato toliko bolj prizadeti, če jih kdo kar tako počez napada iz ideološke ali kake druge nestrpnosti? Je bil občutljiv za takšna soočenja?

Mislím, da ste dobro označili to plat njegovega čutenja.

- Ob njegovi smrti je bilo večkrat rečeno in zapisano, da je bil tudi mednarodno znan in priznan. Kaj in kako so ga v tujini prevajali, kakšne povezave je imel z znanstveniki zunaj Slovenije? Vem, da je bil tudi v tujini zelo zaželen in cenjen predavatelj?

Njegova prva tiskana knjiga, to je Metodika verouka s podnaslovom Očrt versko-pedagoške psihologije (1941), je bila takoj po vojni prevedena v italijanščino, kjer je izšla v več izdajah in so jo – za kar je bila tudi napisana – uporabljali kot uradni učbenik za učitelje verouka; prevedena je bila tudi v španščino. Njegove poljudne knjige oziroma knjige življenjske psihologije, kakor jih je imenoval sam, so bile prevajane deloma v italijanščino, češčino, v hrvaščino pa vse, razen zadnje, Umrješ, da živiš. Glavnina strokovnih razprav o barvah je izšla izvorno v nemščini in drugih svetovnih jezikih, pozneje tudi v srbščini. Enako je s spisi o filozofu Vebru, ki so izšli v glavnem v nemških knjigah. Nekatere stvari so izšle v angleščini, pa v madžarščini in najbrž še kje.

Trstenjakovo mednarodno uveljavljenost kaže tudi članstvo v več kakor deset strokovnih in znanstvenih združenjih v tujini; pri neredkih je bil častni član.

- Ali je mogoče izluščiti iz bistvenih vsebin celotnega Trstenjakovega opusa kako osrednjo misel, ki bi jo lahko razumeli kot njegovo osrednjo idejo? Kot sporočilo?

»ZA ČLOVEKA GRE.«

Pogovor vodil Ciril Zlobec